

ЕДУКАТИВНИ ПАКЕТ

ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ



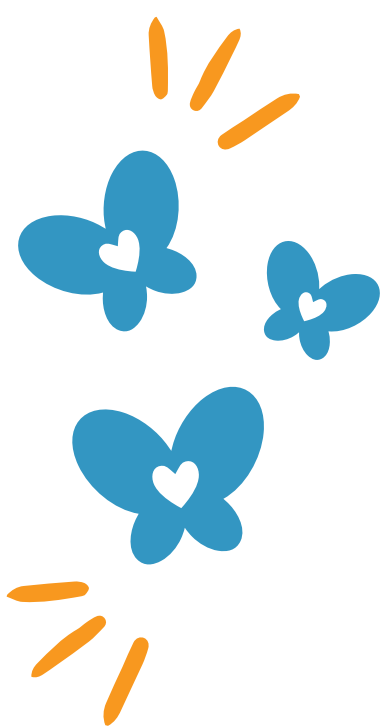
ПРИРУЧНИК ЗА ПРИМЕНУ ПРОГРАМА ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАЦИЈЕ

ЦЕПОРА
Центар за позитиван развој
деце и омладине



ЈЕДНАКОСТ
Једнакост је основно право сваког човека и не зависи од његовог пола, расе, етничке припадности, вероисповијести, инвалидности, старости или другог идентитета.

EQUALITY
Једнакост је основно право сваког човека и не зависи од његовог пола, расе, етничке припадности, вероисповијести, инвалидности, старости или другог идентитета.



**ЗАЈЕДНО ДО
ТОЛЕРАНЦИЈЕ**



ЕДУКАТИВНИ ПАКЕТ „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“ ПРИРУЧНИК ЗА ПРИМЕНУ ПРОГРАМА ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАЦИЈЕ

Издавач:

ЦЕПОРА – Центар за позитиван развој деце и омладине
Марине Кољубајеве 7/9, 11080 Београд
office@cepورا.org
www.cepورا.org

Уредник:

Бранислава Поповић-Ћитић

Аутори:

Лидија Буквић, Весна Поповић

Графички дизајн:

Аница Новак

Година: 2025.

Тираж: 100

Штампа:

Wizard solutions d.o.o., Аранђеловац

Едукативни пакет приређен је у склопу пројекта „Заједно до толеранције: програм превенције вршњачког насиља кроз модалитет вршњачких едукација“. Пројекат је подржан од стране Кабинета министарке без портфеља задужене за координацију активности у области родне равноправности, спречавања насиља над женама и економског и политичког оснаживања жена. Мишљење које је изнето у овој публикацији је мишљење аутора и не представља нужно и мишљење Кабинета.

Све речи у мушком роду подједнако се односе на мушки и женски пол.

ISBN-978-86-82454-06-9

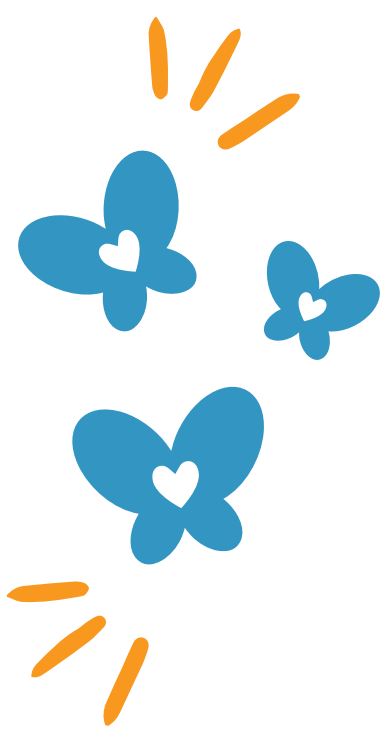
РЕЧ АУТОРА

Едукативни пакет „Заједно до толеранције“ – приручник за примену програма вршњачке едукације настао је у склопу пројекта „Заједно до толеранције: програм превенције вршњачког насиља кроз модалитет вршњачких едукација“, чији је носилац ЦЕПОРА – Центар за позитиван развој деце и омладине, а који је подржан од стране Кабинета министарке без портфеља задужене за координацију активности у области родне равноправности, спречавања насиља над женама и економског и политичког оснаживања жена. Пројекат је обухватио спровођење програма вршњачке едукације са ученицима београдских средњих школа током јесени 2025. године, са циљем да се младима пружи простор у коме, без предрасуда, могу да преиспитују своје ставове, истраже последице кршења права других и испитају сопствене и туђе вредносне системе, те вежбају како да примењују принципе толеранције, различитости и равноправности.

Едукативни пакет намењен је организаторима програма вршњачке едукације у школском окружењу – школама и организацијама – са циљем да пружи подршку у планирању, спровођењу и евалуацији програма вршњачке едукације, уз ослањање на принципе добре праксе у раду са младима. Едукативни пакет је структуриран у четири целине. Прва целина доноси преглед кључних фаза програма вршњачке едукације, са фокусом на организационе аспекте који доприносе његовој ефективности. Друга целина представља пример програма обуке вршњачких едукатора, развијен у оквиру програма „Заједно до толеранције“. Трећа целина едукативног пакета садржи водич за вршњачке едукаторе, са детаљним сценаријем радионице вршњачке едукације „Заједно до толеранције“, укључујући и пратеће смернице за едукаторе.

Надамо се да ће овај едукативни пакет бити инспирација за организовање вршњачких едукација у школама и локалним заједницама, те да ће подстаћи даљи развој програма вршњачке едукације уз истицање његових потенцијала за оснаживање младих – едукатора и ученика који у едукацијама учествују.

Аутори



САДРЖАЈ

УВОД – О ВРШЊАЧКОЈ ЕДУКАЦИЈИ	7
ДЕО 1 – ПРОГРАМИ ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАЦИЈЕ	9
ДЕО 2 – ОБУКА ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“	15
ДЕО 3 – ВОДИЧ ЗА ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАТОРЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“	35



УВОД

О ВРШЊАЧКОЈ ЕДУКАЦИЈИ

Вршњачка едукација је најпопуларнији модалитет вршњачке подршке који се веома често користи у раду са ученицима средњих школа. Подразумева рад на унапређивању знања и развијању вештина ученика (најчешће у форми групног рада), при чему процес едукације воде сами вршњаци. У свом деловању приступ се ослања на основне постулате организоване вршњачке подршке, али и на природну спремност и вољу вршњака да једни са другима отворено разговарају о односима, бригама, проблемима и личним недоумицама. За разлику од неформалне подршке која се спонтано развија у пријатељским групама, формализовани систем вршњачке подршке излази из оквира постојећих пријатељских веза и редовних школских активности, те захтева додатно ангажовање организатора активности вршњачке подршке и самих вршњака који подршку пружају. Важно је нагласити да вршњачка едукација не представља спонтано дружење нити замену за стручну подршку, већ структуриран програм који захтева јасну методологију, припрему и континуитет.

Програми вршњачких едукација најчешће обухватају реализацију једне или више радионица од стране обучених вршњачких едукатора, намењених групи ученика у школском окружењу, при чему се обрађују разноврсне теме од значаја за развојни узраст адолесцената. У пракси, програми вршњачке едукације најчешће се примењују у областима превенције, здравља, развоја социјалних и емоционалних вештина и оснаживања младих за доношење одговорних одлука. Вршњачке едукације стекле су своју популарност због високе економичности – припремом групе едукатора који су мотивисани да пружају подршку својим вршњацима могуће је досегнути велики број младих те остварити позитивне ефекте на пољу њихових уверења, знања и вештина, будући да се ослањају на њихову спремност да отвореније и ангажованије размењују своја искуства и ставове са вршњацима пре него са одраслим фигурама ауторитета.

Разноврсне евалуационе студије указују на значај добре организације програма и његових елемената као претпоставке остваривања жељених ефеката и достизања пуног потенцијала програма вршњачких едукација. У супротном постоји ризик да вршњачке едукације, које су у теорији високо економичне интервенције, постану изузетно нееконичне – да уложени ресурси не остваре жељене ефекте или да чак нанесу штету учесницима едукација. Стога, изузетно је важно да организатори програма вршњачких едукација прате добру праксу, те да адекватно планирају, спроводе и евалуирају своје програме.



ДЕО 1

ПРОГРАМИ ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАЦИЈЕ

Програми вршњачке едукације пролазе најчешће кроз три фазе:

1. ПРИПРЕМА ПРОГРАМА

- Припрема едукативног материјала за едукаторе
- Позивање и селекција едукатора
- Организациони договори са школама

2. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА

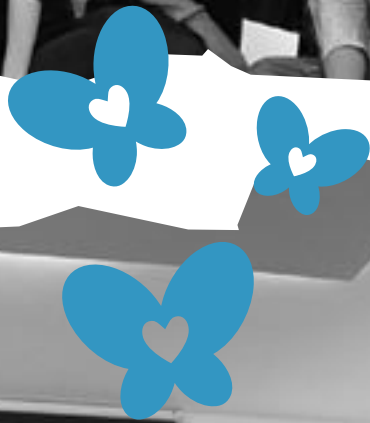
- Обука вршњачких едукатора
- Спровођење радионица вршњачке едукације
- Праћење рада едукатора

3. ЕВАЛУАЦИЈА ПРОГРАМА

- Евалуација ефеката радионица вршњачке едукације
- Евалуација искустава едукатора
- Обележавање завршетка програма

У овом одељку биће приказане кључне смернице за сваку од фаза.





ПРОГРАМИ ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАЦИЈЕ

1. ПРИПРЕМА ПРОГРАМА

Припрема едукативног материјала за едукаторе

Програм вршњачке едукације који се заснива на радионичарском раду подразумева да вршњачки едукатори реализују радионице на одређену тему. Како би радионице биле ефективне и како би рад различитих едукатора водио ка остварењу истих едукативних циљева у различитим групама ученика, препоручује се израда детаљног водича за извођење радионице са ученицима. Ово подразумева да стручни тим програма израђује радионицу вршњачке едукације на жељену тему (или преузима постојећи материјал од другог аутора), као и да за едукаторе, у писаној форми, припрема смернице за имплементацију конкретне радионице. На тај начин постављају се основе за уједначену припрему едукатора и доследну примену програма у пракси. Квалитетан едукативни материјал обично обухвата јасно дефинисане циљеве радионице, план активности, временску структуру, питања за дискусију и пратеће материјале. Израда детаљних инструкција за едукаторе не искључује флексибилност у раду, већ омогућава едукаторима да радионицу прилагоде конкретној групи ученика. Питање процене потреба групе и могућности прилагођавања одређених делова радионице представља саставни део смерница за едукаторе. Креиран едукативни материјал уједно представља саставни део обуке едукатора у фази спровођења програма.

Позивање и селекција едукатора

Вршњачки едукатори треба да буду мотивисани млади људи који су спремни да пружају подршку својим вршњацима и да се ангажују на одређеној теми кроз вођење радионица. Препоручљиво је да вршњачки едукатори буду нешто старији од ученика са којима раде, али да разлика у годинама не буде превелика – у пракси се најчешће препоручује узрасна разлика до пет година.

Садржај радионица треба да буде усклађен са могућностима едукатора да га самостално реализују и пренесу кључне едукативне поруке ученицима. Због тога се не препоручује постављање сувише строгих критеријума за селекцију едукатора, већ пре пажљив одабир теме и таква припрема која омогућава едукаторима да радионицу успешно спроведу.

Позив едукаторима за укључивање у програм може се упутити интерно – из постојеће базе младих или из саме организације/школе, или екстерно – кроз отворени позив за нове учеснике/едукаторе. Важно је да позив буде садржински прилагођен теми едукације, како би се пријавили млади који имају интересовање и мотивацију за рад управо у тој области у оквиру теме којом се програм бави. Поред мотивације, као значајне факторе за даљу селекцију учесника треба издвојити одговорност, поузданост и спремност на учење.

Организациони договори са школама

У припремној фази паралелно се ради и на организационим договорима са школама у којима ће се програм реализовати. Партнерским школама се благовремено представља програм, уз појашњење начина на који ће се радионице спроводити, како би стручни сарадници имали све релевантне информације за доношење одлуке о укључивању одређених одељења.

При планирању реализације радионица, пожељно је унапред утврдити узраст ученика са којима ће се спроводити радионице, како би се едукатори адекватно распоредили за конкретне групе, уз поштовање препоручених узрасних разлика кад год је то могуће.

Добра пракса подразумева и да школа одреди контакт-особу задужену за координацију реализације програма.

2. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА

Обука вршњачких едукатора

Обука вршњачких едукатора представља обавезни елемент сваког програма вршњачке едукације.

Кључни елементи обуке обухватају: упознавање са концептом вршњачке едукације, развој вештина неопходних за рад са групом, као и преиспитивање личних ставова и уверења у вези са темом едукације. Посебан нагласак ставља се на оспособљавање едукатора за вођење конкретне радионице.

Пожељно је да се обука ослони на комбинацију теоријског и практичног рада, уз изражену примену искуственог учења, како би се поспешило активно усвајање знања, преиспитивање уверења и јачање компетенција едукатора. На овај начин едукатори се оснажују за самостално и одговорно спровођење радионица.

Спровођење радионица вршњачке едукације

Препоручује се да радионице воде парови едукатора, како би имали међусобну подршку и могли да се допуњују у реализацији активности. При формирању парова, пожељно је водити рачуна о њиховој компатибилности и различитим снагама које могу унапредити квалитет рада.

Важно је осигурати да сваки едукатор буде у прилици да спроведе најмање једну радионицу вршњачке едукације током програма, јер се ефекти програма на саме едукаторе повећавају са бројем реализованих радионица.

Истовремено, треба избегавати ситуацију у којој мали број истих парова реализује већину радионица, док други едукатори остају мање ангажовани или без прилике за рад. Корисно је да се едукатори смењују у паровима, чиме се подстиче учење кроз сарадњу и прилагођавање различитим стиловима рада.

Пре почетка радионица, потребно је обезбедити да су сви неопходни материјали доступни едукаторима, као и да су са школама унапред договорени организациони и технички услови. Организационе обавезе не треба преносити на едукаторе, како би се они могли у потпуности усредсредити на рад са ученицима.

Током реализације програма потребно је пратити квалитет и ефекте спроведених радионица. Уколико се покаже да неки део радионице није функционалан, превише комплексан или не остварује планиране ефекте, потребно је извршити прилагођавања садржаја и организовати додатни сусрет са едукаторима (онлајн или уживо) како би се размотриле измене и припремила нова варијанта активности.

Праћење рада едукатора

Како би програм остварио планиране ефекте, како на едукаторе, тако и на ученике, неопходно је континуирано пратити рад вршњачких едукатора и пружати им додатну подршку када је то потребно. Препоручљиво је да неко из стручног тима или неко од искуснијих едукатора, у улози ментора, присуствује радионицама ради непосредне опсервације и пружања повратне информације.

Ментор може пратити по једну радионицу сваког едукатора, али и више њих уколико се укаже потреба за интензивнијом подршком појединим едукаторима. Присуство ментора није неопходно на свакој радионици, већ пре свега у почетним фазама реализације програма, како би едукатори добили подршку у свом првом практичном искуству, а евентуалне тешкоће биле благовремено уочене и кориговане.

Поред непосредног праћења реализације, пожељно је да едукатори након сваке радионице сачине кратак извештај са својим освртом о току радионице и њеним позитивним и изазовним странама. Ови извештаји представљају значајан извор информација о потребама едукатора и евентуалним потешкоћама са којима се суочавају. Уколико едукатори спроводе више од једне радионице, препоручује се организовање и супервизијских сусрета током трајања програма, као простора за заједничку рефлексију, размену искуства и даље оснаживање у раду. Овакви сусрети и континуирана подршка доприносе не само квалитету програма, већ и задржавању мотивације едукатора.

3. ЕВАЛУАЦИЈА ПРОГРАМА

Евалуација ефеката радионица вршњачке едукације

Да би се пратили ефекти реализованих радионица, пожељно је да евалуација буде интегрисана у сам ток активности, односно структуру радионице, а не да представља додатну или накнадну активност за ученике.

Евалуација се најчешће спроводи кроз посебно осмишљене евалуационе вежбе у оквиру радионице, посредством којих учесници дају повратне информације о свом искуству, задовољству учешћем, као и о стеченим знањима, вештинама и ставовима. Те информације могу бити прикупљане у квалитативној и/или квантитативној форми.

Поред мишљења самих ученика, значајан извор података представљају и извештаји вршњачких едукатора, њихове процене успешности преноса кључних едукативних порука, запажања ментора са терена, као и повратне информације стручних сарадника школе.

Комбинацијом и укрштањем података из различитих извора добија се поузданија слика о успешности радионица и њиховом укупном квалитету. Поред тога, резултати евалуације, осим процене успешности, служе континуираном унапређењу програма.

Евалуација искустава едукатора

Праћење искуства едукатора није само индикатор успешности обуке, већ и показатељ одрживости програма.

Један од кључних елемената евалуације програма вршњачке едукације јесте процена ефеката програма на саме едукаторе. Њихов развој током програма може се пратити у различитим фазама спровођења програма и кроз различите изворе информација. Процена њихове оснажености након обуке може се пратити кроз извештаје тренера, али и самопроцену едукатора, док се завршна процена након окончања програма, може базирати на извештајима супервизора и завршној саморефлексији едукатора. Пожељно је да се едукаторима обезбеди простор за индивидуалну и групну рефлексију о наученим лекцијама и стеченим знањима и вештинама. Комбиновањем групних сусрета за отворену размену, индивидуалних разговора и анонимних онлајн упитника добија се целовита слика о искуству и развојном процесу едукатора.

Обележавање завршетка програма

По завршетку програма пожељно је на пригодан начин обележити постигнуте резултате и изразити захвалност едукаторима на њиховом ангажовању. Организовањем доделе сертификата ствара се прилика да се сумирају ефекти програма на едукаторе и ученике, као и да се истакне значај њиховог учешћа.

Овај догађај може бити организован у мањем, интерном формату, уз присуство едукатора и стручног тима, али и као јавни догађај на ком се широј или циљаној публици представљају кључни резултати програма. У оба случаја, циљ је да се препозна улога младих, ојача њихова мотивација и подстакне даљи ангажман у вршњачкој подршци.

ДЕО 2

ОБУКА ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА „ЗНАЊЕМ ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“

Како би се олакшао непосредан рад на организацији програма вршњачке едукације у организацијама или школама, у овом одељку биће приказан пример обуке вршњачких едукатора за програм „Знањем до толеранције“, у форми водича за тренере. Пример је из Цепориног програма вршњачке едукације и представља ауторско дело. Едукативни пакет је публикован по принципима отворене науке, а сам програм може се применити у организацији/школи без претходне сагласности аутора – уз навођење извора.





ОБУКА ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“

ВОДИЧ ЗА ТРЕНЕРЕ

Опште информације:

Трајање: 10 радних сати

Величина групе: од 8 до 20 учесника

Циљеви обуке:

1. Упознавање са концептом вршњачке едукације и развој вештина вршњачких едукатора;
2. Унапређење знања и преиспитивање сопствених ставова и уверења у вези са толеранцијом, различитошћу и дискриминацијом;
3. Унапређење вештина вођења радионице вршњачке едукације „Заједно до толеранције“

Теме обухваћене обуком:

1. Вршњачка едукација и вештине вршњачких едукатора;
2. Толеранција, неговање различитости, дискриминација;
3. Радионица вршњачке едукације „Заједно до толеранције“, уз смернице за едукаторе

Технички предуслови:

Простор: Обука се изводи у простору у ком је могуће померити столице и у ком има довољно простора да учесници стоје у кругу, за потребе одређених вежби.

Техничка опрема: лап топ, пројектор, звучник, бела табла или флип-чарт

Напомене и смернице за примену водича за тренере:

У уводном делу биће наведено сумарно шта је потребно припремити од додатног материјала. У оквиру описа сваке вежбе биће наведено како се припремљени материјал користи.

У појединим вежбама ће, осим описа вежбе, бити дата и напомена „процесно усмеравање“, што означава континуиране, дискретне интервенције фацитатора током извођења вежбе или сцене. Њихова функција је да подрже ток акције, продубе свест учесника о ономе што раде и помогну им да истраже алтернативне изборе, без прекидања процеса или преузимања контроле над њим.

ПРВИ ДАН

Тематске целине: Вршњачка едукација и вештине вршњачких едукатора; Толеранција, неговање различитости, дискриминација.

Потребан материјал: лоптица, штоперица, шарени стикери, фломастери, селотејп, материјал за радионицу „Дебата“, картице са идентитетима, списак питања за вежбу „Корацима привилегија“, видео снимак

ПРВА СЕСИЈА (120 МИНУТА)

УВОДНО ОБРАЋАЊЕ

Поздравити учеснике, представити им се и објаснити на који начин ће се обука одржавати. Упознати их са оквирним трајањем сваке сесије и планираним паузама.

ПРВА ВЕЖБА: Упознавање (10 минута)

Опис вежбе: Замолити ученике да стану у круг и објаснити им да је пре него што се почне са обуком потребно да се међусобно упознате. Свако од њих ће рећи своје име када до њега стигне лоптица којом ћете се унутар круга добацивати. Тренер започиње игру тако што, док држи лоптицу, изговара своје име, а затим је баца некоме унутар круга. Игра се наставља док сви учесници најмање два пута не кажу своје име. Након тога, започети нови круг добацивања, са правилом да се овога пута изговара име особе којој се баца лоптица. Охрабрити учеснике да, уколико нису сигурни како се неко зове, то слободно питају. Након неколико кругова, када се стекне утисак да су учесници запамтили имена, игра се завршава.

ДРУГА ВЕЖБА: Кога волиш (10 минута)

Опис вежбе: Учесници стоје у кругу, а тренер вежбе стоји у средини круга. Задатак особе која стоји у средини круга је да обезбеди себи повратак у групу, тако што ће „победити“ неког од осталих учесника и на тај начин са њим заменити место. Учесници који чине групу и распоређени су у круг око особе у средини, имају задатак да именованом прозову некога у групи и тиме га именују као потенцијалног учесника који ће ући у средину круга. Именовани учесник улази у средину круга само уколико га особа из средине додирне пре него што учесник изговори следеће име, односно именује следећег учесника. Именовање учесника се реализује кроз изговарање тачно одређене реченице која гласи „(Своје име) воли (Име другог учесника)“, на пример „Марко воли Сању“. У наведеном примеру, Марко је особа која започиње игру и именован је Сању као следећег учесника. Сањин задатак је да именује другу особу изговарањем реченице „Сања воли (име другог учесника)“, пре него што је особа у средини додирне. Играти игру док неколико учесника не проба улогу из средине круга. После неколико кругова могу се замолити учесници да приђу корак ближе – те да круг буде тешњи и сви учесници за нијансу ближи особи која је у центру. Након пар кругова могу се

замолити да приђу још ближе центру круга и тако одиграју пар кругова. Ово доприноси одржавању „позитивне тензије“ у реализацији вежбе.

Процесно усмеравање: Пре почетка вежбе, уколико постоје учесници са истим именом, дефинисати на који начин група може да их разликује, те предложити да неко од њих користи свој надимак. Тренер одређује ко ће започети игру, односно ко први започиње реченицу именовања (то може да буде други тренер). Тренер током игре мотивише учеснике да провере како се неко зове, уколико нису сигурни. Подржава учесника у средини да истраје у задатку.

ТРЕЋА ВЕЖБА: Социограм (20 минута)

Опис вежбе: Замолити учеснике да се, без речи, сместе у врсту по критеријуму који им истакнете. Критеријуми за разврставање су: године, величина обуће, боја очију (од најсветлијих до најтамнијих). Затим их замолити да се групишу у простору у односу на искуство у радионичарском раду тако да они који се процењују да имају мало искуства стану на једну страну просторије, они који имају „средње“ на средину, а они који су искуснији на другу страну просторије. Након тога их замолити да додирну по рамену у простору особу коју знају најдуже, затим особу коју знају најкраће, особу од које мисле да могу много да науче, особу за коју оцењују да је потпуно другачија од њих.

Процесно усмеравање: Подстаћи учеснике да вежбу изводе без договарања и без речи, мада је смех и дозвољен и пожељан, а и очекиван у изведби вежбе.

Напомена: Вежба служи за међусобно повезивање између учесника и упознавање тренера са групом и њиховим искуствима.

ТРЕЋА ВЕЖБА: 30 секунди славе (20 минута)

Опис вежбе: За потребе ове вежбе учесници се враћају на своја места. Објаснити им да ће у овој вежби свако од њих имати прилику да у 30 секунди исприча нешто на тему коју сами изабери, те да могу да испричају нешто о себи, нешто о свом дану или било коју другу занимљивост коју желе да поделе. Мотивисати учеснике да приликом своје приче устану и обратe се целој групи. Напоменути да ће се време њиховог излагања мерити, те да ће по истеку 30 секунди бити започет аплауз, који сви учесници треба да преузму, што ће представљати крај излагања.

Процесно усмеравање: Током вежбе један тренер води рачуна о времену и започиње аплауз, док други тренер обраћа пажњу на основне елементе у излагању учесника како би могао да сумира вежбу. Обраћа се пажња на: начин отварања излагања, говор тела – кретање, гестикулацију, усмеравање погледа, избор теме.

Дискусија и сумирање: Упитати учеснике како им је било током вежбе, шта им је било тешко, како су се осећали. Затим разговарати о томе како им је било док су слушали друге, да ли им је нека прича била посебно занимљива и зашто. Да ли су то биле приче које и њих саме занимају или су то биле приче које су им биле неочекиване и теме које су их заинтригирале. Како је особа, чија им је прича била занимљива, причала, како се кретала. Сумирати да нашу пажњу за нечију причу може да привуче начин на

који нам се неко обраћа (прича упечатљиво, јасно и гласно) или сама тема која нам је или блиска или нова и занимљива, те да спој јасне презентације и теме представља добитну комбинацију за привлачење и одржавање пажње слушалаца.

ЧЕТВРТА ВЕЖБА: Вршњачке едукације (15 минута)

Дискусија: Упитати учеснике да ли им је познат термин вршњачке едукације и шта знају о томе. Постављати потпитања – по чему су вршњачке едукације специфичне и које су њихове предности за рад са ученицима. Сваки одговор учесника поновити или по потреби преформулисати, како би се разјаснило на шта се конкретно мислило. Сумирати одговоре учесника и објаснити шта су вршњачке едукације.

Вршњачка едукација је процес у којем млади обучени вршњаци преносе знања, вештине и ставове својим вршњацима ради заједничког учења, оснаживања и промене понашања. Заснива се на принципу равноправности, поверења и идентификације – учење се одвија између особа сличног узраста, интересовања или животног контекста, што омогућава већу отвореност, разумевање и ангажованост.

Специфичности вршњачке едукације су **Равноправност:** едукатор и учесници деле сличан положај, што повећава поверење и мотивацију, **Активно учење:** користе се интерактивне методе (радионице, симулације, дискусије, драма, игра улога), **Идентификација:** поруке су убедљивије јер долазе од вршњака који разуме њихову перспективу, **Оснаживање обе стране:** и едукатори и учесници развијају самопоуздање, критичко мишљење и одговорност и **Флексибилност и неформалност:** програм се лакше прилагођава потребама групе и актуелним темама.

Вршњачка едукација се показала као један од најефикаснијих облика неформалног образовања јер подстиче трајније усвајање знања, јача самопоштовање и припадност групи, смањује ризична понашања, и развија културу дијалога и подршке.

ПЕТА ВЕЖБА: Вештине едукатора (20 минута)

Опис вежбе: Поделити учесницима стикере и фломастере и замолити их да замисле особу из свог окружења са којом они воле да разговарају о себи, својим дилемама, односно неког ко им прија за разговор. Рећи им да то може бити било која особа (из ближег или ширег социјалног окружења, нема правила), те да могу да се зауставе на првој особи која им је пала на памет, а која одговара критеријуму да воле са њом да разговарају. Када сви учесници потврде да су замислили своју особу, замолити их да на стикеру запишу прву особину те особе која им падне на памет – каква је та особа па је са њом пријатно разговарати. На сваки стикер учесници уписују по једну особину (једна особина по учеснику), а затим тај стикер лепе на таблу (или тренер може покупити папириће и залепити их на таблу).

Дискусија и сумирање: Када су стикери са особинама залепљени на таблу, прочитати наглас све што је записано, а затим заједно са учесницима покушати груписање сличних особина по одређеним категоријама, нпр. личне и унутрашње особине (топлина, саосећајност, стрпљење), комуникационе вештине (активно слушање, ненаметљивост,

тактичност), вредности (лојалност, дискретност, искреност) – дискутујући за сваку особину због чега нам прија да неко са киме разговарамо поседује баш ту карактеристику. Добро пратити групу и сумирати у складу са оним што је понуђено. Након тога објаснити учесницима да се такве особине најлакше препознају код доброг вршњачког едукатора. Замолити учеснике да свако устане и да уписивањем неког симбола или својих иницијала обележе сваки стикер са особином за коју сматрају да је и они сами поседују. Указати на то да нешто од наведеног зависи од нашег карактера и личности, али и да велика већина тога заправо представља вештине које могу да се уче и развијају, те да јасно могу да се усмере на развој оних вештина које виде да им недостају у њиховом личном репертоару. На крају сумирати учесницима које особине и вештине чине доброг вршњачког едукатора.

Особине и вештине вршњачког едукатора: **Личне особине** – самопоуздање и стабилност, одговорност и поузданост, искреност и доследност, отвореност за учење и самопроцену, стрпљење и самоконтрола, емпатија и осећај за друге; **Комуникацијске вештине** – способност активног слушања, јасно и прилагођено изражавање, ненасилна и асертивна комуникација, уочавање и разумевање невербалних сигнала, умеће постављања питања и вођења дискусије; **Социјалне компетенције** – способност сарадње и тимског рада, флексибилност у односу на различите личности и ставове, развијена свест о различитостима, умеће посредовања у конфликтима, способност изградње подстицајне и сигурне атмосфере у групи; **Педагошке и фацитаторске вештине** – разумевање процеса учења, вештина мотивисања учесника, креативност, способност прилагођавања садржаја, управљање временом и динамиком; **Етичке и вредносне компетенције** – поштовање приватности и поверљивости, толеранција и ненаметљивост, одговорност за сопствене речи и поступке.

ШЕСТА ВЕЖБА: Симболи (15 минута)

Претходна припрема: Одвојити папириће (стикере) у броју који одговара укупном броју учесника. Одредити три различита симбола која ће представљати три групе и два или три симбола (два уколико имате групу до 14 учесника, а три уколико имате групу од 14 до 20 учесника) која ће бити појединачна и различита од свих осталих. Сваки симбол се црта на по једном папирићу. Најпре нацртати два (или три) симбола која су различита једно од других и од групних симбола, нпр. нацртајте знак упитника и недефинисану „жврљотину“ – један симбол, један папирић. Од преосталих папирића, поделом на приближно једнаке групе уписивати групне симболе тако да се јасно препознају групације симбола – на пример, на једну групу симбола може да буде нацртан круг, затим на другу троугао, а на трећу цвет (али је важно да цвет буде исти на свим папирићима са цветом). На овај начин ћете, на примеру групе од 20 учесника имати три папирића са изолованим симболима, а од преосталих 17 имаћете три групе и то на пример пет са кругом, шест са троуглом и шест са цветом. Избор симбола може бити и произвољан и препуштен самим тренерима. Једино је важно да симболи буду такви да се јасно и недвосмислено групишу у три групе, плус да четврту групу чине „несврстани“ симболи, које није интуитивно могуће спојити у једну исту групу.

Опис вежбе: Замолити учеснике да устану и формирају круг. Објаснити учесницима да се наредна вежба ради у потпуној тишини и да ће им на леђа бити залепљен папирић.

Замолити их за стрпљење и указати на то да не треба да виде свој папирић. Када се свим учесницима залепи папирић дати им инструкцију да се групишу.

Напомена: За успешно извођење вежбе важно је поновити да се вежба ради у тишини и давање инструкције не треба допуњавати и мењати, већ само изговорити да је задатак учесника да се групишу.

Процесно усмеравање: Док се група разврстава важно је пратити шта се међу њима дешава и не давати додатне смернице и инструкције. Група ће или одмах почети да се групише по симболима који су им на леђима или ће се прво груписати спонтано. Уколико се групишу спонтано (што је много ређи случај), не прекидати вежбу, сачекати да учесници преиспитају своје изборе – само пустити да вежба и даље траје. Очекивано је да ће се група одмах или након протока времена груписати по симболима, те да два или три учесника која имају различите симболе или се групишу заједно или остану по страни. Даља дискусија и сумирање зависи од онога што се дешавало у групи током извођења вежбе.

Дискусија и сумирање: Када учесници потврде да су се груписали упитати их зашто су се тако груписали и замолити их да објасне шта се дешавало током процеса разврставања. Питати их да понове шта је била инструкција (да се групишу) и шта их је навело да се групишу на начин на који су се груписали. Упитати учеснике који нису груписани (оне са различитим симболима) да опишу како су се они осећали и шта се са њима дешавало током вежбе. Када учесници дају одговоре и увиде да су се руководили „етикетама“ које су им стављене на леђа, сумирати вежбу и дискусију. Објаснити да смо сви ми природно наклоњени томе да се удружимо са онима који су нам слични и да „тражимо своје место“, те да последично, чак и без јасне намере да неког искључимо, одбацујемо оне који су другачији или их не узимамо у обзир. Поред тога, особе које су изложене дискриминацији – искључивању или одбацивању, некад ни не знају који су им то епитети додељени, тј. по основу које претпостављене или стварне карактеристике неко одлучује да њима негде није место. Оно што се често у вежби догоди јесте да неко покуша да помогне „несврстанима“ да нађу своје место тако што их води од групе до групе и онда их смести да стоје сами – из најбоље намере да им помогне да нађу своје место. Закључити да у било ком тренутку живота можемо да се нађемо у улози и оног ко је дискриминисан, али и оног ко дискриминише, да те појаве нажалост не заобилазе оне који се активно баве темама заштите људских права, те да морамо бити свесни и дозволити да стално преиспитујемо и своје и туђе погледе и поступке. Упитати учеснике да поделе своја размишљања о вежби и своја осећања у вези ње и тиме најавити да ћете се у даљем току рада детаљније бавити темом различитости и толеранције.

ДРУГА СЕСИЈА (90 МИНУТА)

ПРВА ВЕЖБА: Радионица „ДЕБАТА“ (90 минута)

Друга сесија подразумева спровођење радионице процесне драме, као облика искуственог учења о теми Толеранција. Детаљно упутство за овај сегмент је у прилогу овог водича са свим пратећим материјалима.

ТРЕЋА СЕСИЈА (90 МИНУТА)

ПРВА ВЕЖБА: Корацима привилегија (40 минута)

Опис вежбе: Замолити учеснике да устану и да се распореде у једну линију на средини просторије, тако што ће стајати једно поред другог. Потребно је да група има простора да корача и напред и назад у просторији. Сваком учеснику дати по једну картицу са идентитетом или им дозволити да свако насумице извуче једну картицу. Објаснити им да прочитају идентитет који ће на даље преузети као свој и да информације не деле са другима око себе. Упознати учеснике са тим да ће им бити предочене одређене тврдње и да ће у случају да се тврдња односи на њих (њихов идентитет) корачати један корак напред у првом делу вежбе, односно један корак назад у другом делу вежбе. Читати учесницима тврдње са листе „Корацима привилегије“ једну по једну и дати им довољно времена да размисле о свом идентитету. Тренери могу самостално осмислити идентитете и одабрати ставке из вежбе „Корацима привилегије“. Материјали које ЦЕПОРА користи за ову вежбу налазе се на следећем линку: <https://shorturl.at/rNTVE>

Сумирање и дискусија: По окончању вежбе констатовати где се који учесник налази у простору, обратити пажњу на оне који су напред и на оне који су потпуно позади. Упитати учеснике како се осећају на месту на ком се налазе. Након тога замолити учеснике да прочитају своје идентитете наглас. Бирајте најпре оне који су или потпуно позади или напред. Током читања могуће је упитати учеснике да ли је још неко од њих имао сличан идентитет, а затим упоредити њихове положаје и упитати групу зашто мисле да су ови учесници на различитим положајима. Упитати учеснике који су на зачељу групе како они виде оне који су скроз напред и да ли би да се друже са њима. Исто питање упутити учесницима који су на првим линијама у групи. Питати их затим да ли препознају по чему су распоређени на овај начин у простору (очекује се да препознају да су у питању одређене прилике или препреке које олакшавају или отежавају кретање на „друштвеној лествици“). Упитати их да ли би рекли да је учесницима који су скроз напред живот много лагоднији од остатка групе и како то процењују. Истаћи да, уз обиље различитости које носимо, неке карактеристике друштво препознаје као препреке, а неке као одскочне даске, али да се многи изазови са којима се људи суочавају често ни не виде на први поглед те да људи, за које процењујемо на основу спољашњих параметара да су „напред“ у животу, неретко воде своје унутрашње битке на различитим фронтовима о којима само ми не знамо ништа. Упитати учеснике да ли се сви ови млади међусобно друже и да ли би могли да се „нађу“ на истој активности, те им за крај открити да су идентитети креирани на основу реалне групе младих који су заједно учествовали на разноврсним Цепориним омладинским активностима које су им направиле простор да се повежу, разумеју, здруже и да су и даље супер екипа. Кључ вежбе је да разумеју комплексност друштвених конструката и унутрашњих и спољашњих препрека са којима се људи суочавају, те да не виде свет „црно-бело“, већ да мало боље разумеју позиције разноврсних група и људи са разноврсним карактеристикама, као и друштвене процесе који се дешавају у њиховом међусобном „процењивању“ и оцени сопствене позиције.

ДРУГА ВЕЖБА: Видео о различитостима (15 минута)

Пустити учесницима видео са рекламом (са дисклејмером да је у питању реклама, те да се ограђујете од рекламног садржаја, али да је порука изузетно добра и важна те да ћете

се на њу фокусирати: видео је доступан на следећем линку: <https://shorturl.at/rNTVE>). Након одгледаног видеа упитати учеснике за утиске и дати им простор да поделе своја запажања. Истаћи да се против предрасуда и искључивања најбоље боримо теоријом контакта – односно омогућавајући људима да се упознају непосредно са припадницима категорија за које имају везане разноврсне предрасуде или са људима са сукобљеним ставовима и вредностима, али на начин да прво ступе у контакте који их повезују и да истраже оно што их спаја. Након тога теже је да одбацимо особу у целини због карактеристике или става који сазнамо да поседује, већ нам је тада „природније“ да ступимо у дијалог и разумемо њену позицију. Без капацитета да разумемо позицију из које неко иступа, имамо много мање простора да неког уверимо у „исправност“ наше позиције. Са друге стране, можда је управо наша позиција оно што би било за нас и друге корисно да се отвори, прилагоди, коригује, те оваквим контактима ширимо и наш свет и свет оних са којима ступамо у контакте.

ТРЕЋА ВЕЖБА: Једино ја (35 минута)

Напомена: Вежба „Једино ја“ је саставни део саме радионице „Заједно до толеранције“ – у питању је последња вежба у радионици. Уколико остане довољно времена (око 20 минута) одиграти вежбу као последњу вежбу првог дана обуке едукатора. У том случају, наредног радног дана, када се буде демонстрирала сама радионица „Заједно до толеранције“ неће се изводити вежба поново него ће се реферисати на претходни дан и само дати у смерницама напомене за извођење вежбе. Са друге стране, уколико, пратећи динамику и ток претодних вежби и прилагођавајући садржај групи током првог дана, за извођење вежбе „Једино ја“ не остане времена, вежбу извести сутрадан, у склопу демонстрације радионице.

Опис вежбе: Рећи учесницима да формирају круг (не много мали – тако да им треба око два или три корака до центра), а у центар тог круга ставити награду (нпр. кесицу бомбона). Објаснити учесницима да је њихов задатак да се освајањем корака померају ка центру, те да ће онај који први дође до центра освојити награду. Дефинисати број корака који је потребан до центра (нпр. три или четири). Дати инструкцију да ће свако од њих, када је њихов ред, направити корак ка центру и дати изјаву о себи у погледу нечега по чему је специфичан, посебан, особен (а да то није нешто што је променљиво, нпр. пуштена коса, црвена мајица или много очигледно, нпр. да носи наочаре, да има одређено презиме и сл.), тако што ће изговорити реченицу Једино ја (дати неки пример ученицима). Направљени корак је освојен уколико тај ученик заиста буде једини у кругу на кога се изјава односи. Објаснити да је задатак свих других учесника да такође направе корак ка центру уколико се изјава коју су чули односи и на њих. (Дати пример: Ако неко закорачи и каже Једино ја тренирам аикидо, а међу вама још неко тренира аикидо, сви ћете закорачити корак напред). Уколико учесник који је дао изјаву није јединствен по томе (још неко је закорачио), сви се враћају назад на свој претходни корак. Корак се осваја само ако се изјава заиста односи само на особу која је ту изјаву дала. Победник је онај који први дође до центра круга (корак по корак) или освоји одређени број корака и тиме покаже да је највише особен и специфичан на неки начин. Победник осваја награду.

Сумирање: Извести закључак како сви треба да будемо оно што јесмо и како су наше различитости управо оно што нас чини јединственим, занимљивим и непоновљивим, те

да је потребно да их славимо и у њима уживамо, те да увек дозволимо људима да буду своји и да их упознајемо боље, те ширимо наш и њихов свет.

Важно: У овој игри учествују и тренери и пожељно је да започну игру својим примером. Уколико више учесника у последњем кругу дође до завршног корака, могуће је прогласити их све као победнике или наставити игру само са њима. Игра се наставља тако што учесници који су прошли у следећи круг настављају са давањем изјава Једино ја, али и на даље своје кораке освајају тако што морају да буду јединствени у односу на целокупну групу (а не само у односу на учеснике који су прошли у други круг). На овај начин и учесници који нису у другом кругу и даље учествују у игри.

ДРУГИ ДАН

Тематске целине: Вршњачка едукација и вештине вршњачких едукатора; Радионица вршњачке едукације „Заједно до толеранције“, уз смернице за едукаторе.

Потребан материјал: материјал за реализацију радионице „Заједно до толеранције“, Смернице за едукаторе

ПРВА СЕСИЈА (80 МИНУТА)

ПРВА ВЕЖБА: Моји другари (10 минута) – опционо

Напомена: Уколико другог дана тренинга присуствују поједини нови учесници, препорука је да се на почетку уради још једна вежба упознавања.

Опис вежбе: Учесници стоје или седе у кругу. Вежбу започиње тренер, пружајући руку особи до себе како би се руковали и упознали. Тренер саопштава своје име и пита за име тог учесника. Затим се тренер окреће учеснику са своје друге стране, пружа му руку, представља себе, али и учесника ког је претходно упознао. Тај учесник се представља особи са своје друге стране и представља све претходно представљене учеснике. Игра се наставља на исти начин, тако што сваки учесник представља себе и све претходнике наредном учеснику. Игра се завршава када последњи учесник, тренеру (од ког је игра почела) представи све учеснике у групи.

ДРУГА ВЕЖБА: Три пута име у кругу (10 минута) – опционо

Опис вежбе: Учесници стоје у кругу, док је тренер у средини круга. Тренер има задатак да се „избави“ из центра круга тако што ће три пута изговорити име неког од учесника. Учесник чије име тренер изговара може да сачува своје место само уколико изговори своје име једном, пре него што тренер то учини три пута. Уколико учесник то не успе, он улази у центар круга и игра се наставља по истом принципу.

Процесно усмеравање: Установити како ће се правити разлика између учесника са истим именом, нпр. предложити да неко од њих користи надимак. Подстицати учеснике да питају како се неко зове уколико нису сигурни.

ТРЕЋА ВЕЖБА: Натерај ме (60 минута)

Опис вежбе: У вежби је неопходно да учествују два тренера од који је потребно да један, пре извођења вежбе, напусти просторију. Учесницима, тренер који је у просторији са њима, даје објашњење да је њихов задатак да тренеру који је напољу објасне да уради серију активности у просторији. Активности треба да садрже узимање одређеног предмета, облачење одређеног дела гардеробе који се налази у просторији, померање одређене столице на одређено место. Потребно је да акције које тренер треба да предузме буду јасно дефинисане. Демонстрирати групи на шта се жели навести тренер тачно да уради, тако да имају јасно у виду када су завршили – када су све радње завршене и како њихово извршавање треба да изгледа. На пример, уколико се задаје да столицу стави у центар просторије, на њу седне и прекрсти ноге – све ове радње демонстрирати док се говори, са јасном инструкцијом коју столицу тренер треба да премести. Учеснике поделити у групе са једнаким бројем чланова и објаснити им да ће свака група имати наизменично по 30 секунди времена да даје своје инструкције за обављање акције. Напоменути да им је дозвољено искључиво да дају вербалне инструкције – да користе само свој говор. Није им дозвољено да устају са места, показују и слично. Нагласити да ће други тренер слушати све што му се каже. По повратку другог тренера група почиње са давањем инструкције. Тренер који прати инструкције, реализује акције које му саопштавају, баш онако како му се говори. У том смислу ништа се од реченог не подразумева.

Процесно усмеравање: Током вежбе потребно је подсећати учеснике да није дозвољено да помажу тренеру, односно на пример да му они ставе ранац на леђа, није дозвољено да показују руком или самостално да намештају предмете по простору. Такође, пратити шта је тренер који извршава акције урадио, како би се групи појаснило да акција одговара ономе што су изговорили. Тренер који изводи акцију пажљиво прати све инструкције, међутим веома широко разуме оно што му се говори. На пример, уколико му се каже да стави ранац на леђа, за њега то значи да стави било који ранац на било чија леђа. Уколико му се каже да одређени ранац стави на своја леђа, за њега то значи да одређени ранац само стави на своја леђа (прислони), али не и да провуче руке кроз ручке ранца. Тренер који изводи акције не разговара са учесницима. Током реализације вежбе пратити како се група понаша, да ли испољавају фрустрацију, да ли се неко повлачи и слично. Вежба се завршава тек онда и само онда када група успе да изведе задатак до краја. Вежба у просеку траје између 30 и 40 минута (у зависности од комплексности и броја задатака), али уме да траје и до сат времена. Ретко кад траје испод 30 минута.

Напомена: Уколико у групи имате некога ко је већ учествовао у овој вежби замолите га да седи са стране. Током вежбе, омогућите овим учесницима да кратко дају савете групама, како је најбоље да искомуницирају своју поруку или их прикључите групама да активно учествују у пуном капацитету. Само је значајно да за сам почетак вежбе не учествују, док се групе не уходају и не схвате логику вежбе.

Дискусија: Након завршетка вежбе питати учеснике како су се осећали током вежбе, шта им је било тешко и зашто. Питати их шта мисле да је циљ ове вежбе. Разговарати о томе да ли је тренер слушао њихове инструкције и шта мисле о томе каквом комуникацијом су на крају постигли жељени резултат. Додатно, разговарати о томе

каква је била њихова сарадња у тиму, да ли је неко преузимао вођство односно да ли се неко повукао. На крају сумирати да вежба служи томе да стекну увид у потребу да своју комуникацију прилагоде саговорнику, али и да процене своје вештине да то и ураде. Поред тога, указати им на то да је потребно да свако од њих размисли о томе како је реаговао у самој вежби, да ли је преузимао иницијативу или се повлачио, као и какве емоције је код њих учешће у вежби изазвало. Вежба може да послужи томе да се мапира како реагујемо на ситуације које нисмо очекивали, како функционишемо у тиму, односно како реагујемо на изазове. Поред тога, учи нас да је важно да у комуникацији будемо јасни и конкретни, те да уважимо то да се другој страни не подразумева све на онај начин на који смо ми то интерпретирали. Вежба нам омогућава да непосредно вежбамо наше вештине комуникације, те је корисно и понављати је с времена на време да видимо како смо напредовали у овом домену и да ли нам се јављају исте или „нове“ фрустрације у њеном извођењу са неком новом групом људи (ово посебно истаћи уколико су постојали чланови групе који су имали претходно искуство учешћа у вежби).

ДРУГА СЕСИЈА (40 минута)

ПРВА ВЕЖБА: Смернице за едукаторе презентација (20 минута)

Дискусија: Пустити презентацију са смерницама за вршњачке едукаторе. Презентација треба да сумира испод истакнуте елементе презентовања. За сваку наведену ставку, пре него што се објасни, потребно је дати прилику учесницима да дају своје мишљење о њеном значењу. Након тога, сумирати њихове одговоре и дати детаљније објашњење.

Рад вршњачког едукатора заснива се на комуникацији, поверењу и аутентичности. Твој задатак није да предајеш, већ да подстакнеш размишљање, разговор и размену искустава међу вршњацима. Да би то постигао, важно је да водиш рачуна о начину говора, невербалној комуникацији, односу са групом и техничкој припреми.

1. Говор – једноставан, јасан и разумљив

Говор треба да буде јасан, довољно гласан и прилагођен свима у просторији. Користи једноставан, свакодневни језик и изразе које сви разумеју. Циљ је да порука буде приступачна, а не да звучи стручно или компликовано. Важно је да избегаваш претерано теоријско објашњавање и да говориш природно, као да водиш разговор, а не као да држиш предавање.

Викање никада није добар начин да привучеш пажњу – уместо тога користи контакт погледом, промену тона и динамику у говору. Најважније је да током радионице више простора даш учесницима да говоре, а да ти будеш водич и фацитатор који усмерава разговор.

2. Невербална комуникација – тело као део поруке

Твоје држање, покрети и израз лица преносе једнако важну поруку као и речи. Природност и сигурност су кључне – тело треба да буде опуштено, али стабилно. Отворен став (без прекрштених руку), контакт очима са учесницима и лагано кретање по простору показују да си присутан, самоуверен и да поштујеш групу.

Избегавај укоченост, скрштене руке, избегавање погледа или превелику дистанцу. Такав став може деловати незаинтересовано или затворено. Улога едукатора је да буде присутан, доступан и да својим говором тела охрабри друге на учешће.

3. Однос са групом – вршњак, не наставник

Вршњачка едукација се заснива на једнакости. Едукатор треба да буде део групе, а не ауторитет. То значи да не постављаш себе изнад других, већ градиш атмосферу поверења и међусобног поштовања.

Прихватање различитих мишљења, отвореност за сва питања и спремност да саслушаш без осуде су темељ добре динамике у групи. Ако не знаш одговор на неко питање, то је у реду – искреност гради кредибилитет. У том случају можеш предложити да се заједнички дође до одговора или да се тема истражи касније.

Прати ритам и расположење групе – ако су учесници уморни, направи кратку паузу или промени активност. Флексибилност и емпатија према групи чине да радионица буде жива и интерактивна.

4. Техничка припрема – основа професионалног приступа

Добра припрема је пола посла. Припреми материјале унапред, провери простор, време и техничке услове. Када радионица почне, избегавај читање са папира – белешке су корисне као подсетник, али директно читање умањује контакт са групом и делује неаутентично.

Води рачуна о времену – организуј садржај тако да све стигнеш, али остави простор за дискусију и реакције учесника. Припремљен, али прилагодљив приступ показује професионалност и поштовање према учесницима

ДРУГА ВЕЖБА: 30 секунди славе (20 минута)

Опис вежбе: Реализује се идентична вежба из првог дана обуке. Замолити учеснике да овог пута изађу испред групе и да покушају да примене што више смерница о којима су претходно слушали.

Дискусија: Разговарати са учесницима о томе како су се осећали, да ли су приметили одређена побољшања код себе или код некога другог. Похвалити учеснике за напредак и указати на напредак који је примећен и од стране тренера.

ТРЕЋА СЕСИЈА (90 МИНУТА)

ПРВА ВЕЖБА: Радионица (90 минута)

Опис вежбе: У потпуности реализовати радионицу „Заједно до толеранције“ како би учесници искусно разумели ток и структуру активности коју ће водити. Уколико је вежба „Једино ја“ реализована претходног дана, не треба је понављати него само реферисати на искуство учесника у вежби.

ЧЕТВРТА СЕСИЈА (90 минута)

ПРВА ЦЕЛИНА: Сумирање и смернице за извођење (45 минута)

Дискусија: Са учесницима разговарати о евентуалним дилемама у вези водича за радионицу, појединих вежби и начина њихове реализације. Заједно са њима размотрити опције реализације радионице у условима који нису оптимални, нпр. трајање часа, простор у коме се ради. Додатно са учесницима анализирати документ Смернице за вршњачке едукаторе.

ДРУГА ЦЕЛИНА: Наредни кораци (30 минута)

Дискусија: Са учесницима анализирати све практичне и организационе кораке који их чекају у спровођењу радионица.

ЕВАЛУАЦИЈА (15 минута)

Замолити учеснике да попуне евалуациони формулар или да на други начин учествују у евалуацији обуке. Организовати саму евалуацију у складу са потребама, осигуравајући да учесници имају простор да рефлектују на квалитет обуке, сопствено искуство и стечена знања и вештине.

ПРИЛОГ ЗА ПРОГРАМ ОБУКЕ ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“ – РАДИОНИЦА ПРОЦЕСНЕ ДРАМЕ „ДЕБАТА“

Радионица процесне драме „Дебата“ је креирана у склопу Еразмус+ КА2 пројекта „LET’S PROCESS SOME DRAMA: Preventing hate speech and discrimination among youth“ (реф број. 2022-2-RS01-KA220-YOU-000101034) чији је носилац ЦЕПОРА.

Улоге водитеља: ТВ водитељ Дебате

Улоге учесника: грађани који учествују у Дебати – присталице, противници, публика, представници тимова

Припрема: Припремити 4 звучна фајла на основу стимуланса у прилогу, припремити 1 звучни фајл за комерцијалну паузу и звучни фајл за најаву емисије. Поставити столице тако да тимови ЗА и ПРОТИВ буду један насупрот другог, а неутрална група на столицама између њих (што је и уобичајен распоред за дебату). Ако је група мања, може се имати једнак број столица за све три групе, а ако је група већа, у тимовима ЗА и ПРОТИВ може бити до 5 особа, а сви остали чланови су публика. Припремити техничку опрему за звучне сегменте радионице и тестирати је пре радионице, сваком члану публике дати 2 картице различитих боја, донети 1 кишобран, реквизите за вашу улогу.

ПРВИ ДЕО: Уводно обраћање водитеља и почетак Дебате

Поставити просторију за дебату – распоредити столице тако да учесници већ седејау у структуру дебате. Чланови публике имају по 2 картице (различитих боја) испод столица. Када су спремни, ући у просторију као водитељ Дебате и стати тако да „камера“ и „светла“ буду усмерени на вас. Пустити звучни фајл 1. По завршетку звучног фајла, наступати као да је ТВ уживо и најавити почетак емисије.

„Драги гледаоци, добродошли у нову епизоду ДЕБАТЕ. Као што сте чули, јавност је подељена због инфлуенсера FreeMind87, те његовог видеа „Доста ми је толеранције.“ Наша улога вечерас ће бити да покушамо да разумемо обе стране и омогућимо простор за међусобно разумевање.

Сада ћемо поново прочитати текст видео поруке, имајте у виду да је језик за неке гледаоце можда превише оштар: „Верујем да су геј особе болесне и да им је потребно лечење. Не свиђају ми се и не желим их око себе.“ Он даље објашњава своју жељу да свако у овој земљи има слободу да каже оно што мисли.

Као што знате, позвали смо представнике сваког става – оне који подржавају његову поруку и кажу да је то одраз слободе говора, и другу страну која сматра да његова порука представља пример говора мржње и да не би требало да буде у отвореном јавном дискурсу. Вечерас су са нама на ТВ уживо грађани који су прошли селекцију

наше мреже и који ће представљати ставове обе стране. Добродошли (погледати оба тима дебате). Такође, имамо живу публику у студију (показати на чланове публике), која ће представљати јавни дискурс и одлучити уживо победника дебате.

Као што знате, дебата се води по унапред одређеним правилима која се не могу мењати током извођења. Када уведем тврдњу за дебату, тимови ЗА и ПРОТИВ имају ограничено време да припреме своје аргументе и договоре се ко ће из њихове групе први представити став. Групе имају 4 минута за припрему аргумената. Након тога, сваки представник групе има тачно 1 минут за излагање својих аргумената публици. Важно је да такође слушају аргументе противничке стране јер ће у другом делу дебате имати прилику да узврате. За то имају 2 минута за припрему и затим 30 секунди за излагање. У овој фази исти представник као у првом кругу може наступити, или група може изабрати другог представника, али само изабрани говорник може говорити током дебате. После другог дела погледаћемо публику која ће додељеним картицама гласати која група је имала најјаче аргументе. Кључно је да чланови публике не буду под утицајем својих личних ставова и знања, већ да одлучују искључиво на основу аргумената представљених у дебати. Сада када смо обновили знање о правилима дебате, спремни смо да почнемо!“

„Драги тимови ЗА и ПРОТИВ (погледати сваки тим да знају који је који), јесу ли правила дебате јасна? Прва тврдња за дебату је: ИМАМ ПРАВО ДА КАЖЕМ ШТА ХОЋУ, ИМАМ СЛОБОДУ ГОВОРА. Тимови, можете почети са припремом сада!“

Процесно управљање: Остати у улози водитеља током целог излагања дебате – обраћати се учесницима као да је све и даље уживо на телевизији. Поштовање правила дебате је кључно за успешну реализацију. За разлику од групне дискусије, дебатом не управља фацитатор, већ дискусија тече између учесника, а улога фацитатора је да осигура поштовање правила дебате (ограничено време за излагање аргумената, говор само када је ред). Други тренер прати време за припрему аргумената и најављује да емисија почиње, моли да сви седну на своја места и пушта фајл најаве емисије.

Водитељ на даље даје време за оба тима да изложе своје аргументе, а након тога и да припреме и изложе своје реплике. После прве тврдње, публика гласа картицама – на знак водитеља једна боја за тим ЗА, друга за тим ПРОТИВ.

Прогласити победника првог круга и тада почиње комерцијална пауза. Отворити кишобран и пустити звучни фајл за паузу. Ако има два водитеља, други пролази кроз просторију са отвореним кишобраном и звуком у позадини, најављујући рекламе ради динамике радионице. Водитељ излази из улоге и пружа кратак едукативни сегмент о слободи говора.

Едукативна порука 1: Сви имамо право на слободу мишљења и изражавања, као и право да тражимо, примамо и преносимо информације и идеје речју, писмом, сликањем или било којим другим средствима. АЛИ слобода изражавања се завршава тамо где почиње понижавањање или увреда друге особе или групе.

ДРУГИ ДЕО: Вести и друго питање у Дебати

Комерцијална пауза почиње, а водитељ улази као домаћин другог круга дебате. Пустити звучни фајл 2. Затим се поново обратити „камери“ најављујући други круг.

„Добродошли назад. После првог интензивног круга, спремни смо да дубље уђемо у тему и покушамо отворити простор за дијалог и подстаћи демократију. Да бисмо чули различите ставове, мењамо грађане у тимовима ЗА и ПРОТИВ. Замолите све да устану и помере се за два места улево“ (уколико имате већу групу могу се померити и за три места). Обратите се новом саставу тимова и поздравите публику.

Тврдња за други круг: „ТОЛЕРАНЦИЈА ЗНАЧИ ДА МОРАМ ПРИХВАТИТИ СВЕ И СВАКОГА.“

Након припреме аргумената, учесници се позивају на своја места пуштањем звучног фајла најаве емисије. Након завршетка свих излагања – аргумената и реплика оба тима, публика гласа картицама. Проглашава се победник и почиње нова комерцијална пауза.

Едукативна порука 2: Толеранција није попуштање, добродушност или равнодушност. Толеранција је: поштовати, прихватити и ценити различитост; задржати своја уверења, али прихватити да и други имају своја; не наметати своје ставове; не давати негативне коментаре о људима који се разликују.

ТРЕЋИ ДЕО: Вести и треће питање у Дебати

За почетак трећег дела пустити звучни фајл најаве емисије, а одмах затим и звучни фајл број 3. Најавити почетак трећег круга дебате и опет у улози водитеља емисије замолити учеснике да устану и помере се за два (или три) места улево. Поздравити тимове и публику и навести следећу тврдњу за дебату.

Тврдња за трећи круг: „ЉУДИ КОЈИ СЕ РАЗЛИКУЈУ НЕ МОГУ ДА СЕ РАЗУМЕЈУ.“

Након припреме аргумената, учесници се позивају на своја места пуштањем звучног фајла најаве емисије. Након завршетка свих излагања – аргумената и реплика оба тима, публика гласа картицама. Проглашава се победник. У овом делу не креће комерцијална пауза, већ се одмах прелази на четврти део.

ЧЕТВРТИ ДЕО: Смиривање тензија

Пушта се звук који је пратећи у звучном фајлу 3: ломљење стакла и бука, као потенцијална додатна ескалација немира. Водитељ обавештава да су тензије испред студија ескалирале и упознаје све учеснике и гледаоце о мерама за смиривање тензија. „Поштовани учесници, имајући у виду дешавања на улицама нашег града и тензије које је данашња тема изазвала, наш продуцентски тим препознао је да је људима који нас гледају веома важна порука коју ћемо им послати уживо испред студија. Молимо вас да у оквиру својих тимова сачините обраћање за јавност, а посебно за своје присталице којим ћете покушати да смирите тензије које расту, са циљем да се превенира даљи развој конфликта“.

Сви учесници се деле у два тима тако што се један део чланова „публике“ придружује тиму ЗА, а други део тиму ПРОТИВ. Учесницима дати задатак да разговарају шта би рекли својим присталицама испред студија да смире тензије. Свака група бира

представника који „стаје на балкон“ и обраћа се људима, док остали стоје иза њега. После неколико минута, водитељ се враћа у улогу и даје реч представнику присталица инфлуенсера, а потом и другој групи. Пустити звучни фајл 4 и честитати учесницима. Одјавити емисију и изаћи из улоге водитеља.

Едукативна порука 3: Различито не значи лошије, већ различито. Да смо сви исти, свет би био бескрајно досадан. Да бисмо избегли досаду, морамо ценити и славити нашу разноликост.

Стимуланс за радионицу:

Текст за звучни фајл 1:

Поштовани гледаоци,
као јавни медијски сервис, свој задатак да грађанима омогућимо отворен и одговоран дијалог о важним друштвеним темама схватамо веома озбиљно.

Последњих дана, велику пажњу јавности изазвао је видео пост познатог инфлуенсера под надимком ФрееМинд87, под називом „Доста ми је више толеранције“. У њему аутор износи став да, како каже, не разуме зашто не би могао слободно да изражава своје мишљење, наглашавајући своје право на слободу говора.

Међутим, део његових изјава, у којима, између осталог, наводи да „мисли да су гејеви болесни и да морају да се лече“, изазвао је бурне реакције и дубоку поделу у јавности. Док једни бране право на слободно мишљење, други истичу да границе говора мржње не могу бити занемарене.

Зато је наша телевизија одлучила да вечерас организује посебну емисију — „Дебата“ — у којој ће се, уживо, разговарати са представницима оба става. Будите са нама вечерас, у програму уживо, и пратите аргументовану расправу о теми која је покренула читаво друштво.

Текст за звучни фајл 2:

Драги гледаоци,
јављам се уживо са лица места, испред наше телевизије. Након најаве, али и почетка вечерашње емисије „Дебата“, испред зграде су почеле да пристижу присталице обе стране.

Процене говоре да се до сада окупило око 200 људи, али њихов број из минута у минут расте. Са неколико присутних смо разговарали о разлозима због којих су овде — већина каже да желе да пруже подршку својим ставовима, док поједини врло отворено узвикују паролу попут: „Нећу толеранцију, хоћу слободу!“ и „Пустите ме да мислим!“ За сада нема већих инцидената, али атмосфера је напета и пажљиво се прати присуством полиције која обезбеђује скуп.

Останите уз нас, ускоро вам доносимо нове информације уживо са терена. До тада, уживајте у наставку емисије „Дебата.“

Текст за звучни фајл 3:

Поштовани гледаоци,
извињавамо се због прекида програма. Јављам се уживо са улица испред нашег студија, где тензије међу окупљенима постепено расту.

Присталице обе стране окупљају се у све већем броју, а атмосфера постаје све напетија. Повремено долази до повишених тонова и размене увреда између појединаца супротстављених ставова. У маси се осећа напетост, а повремено долази и до комешања. У намери да допринесе смиривању ситуације и омогући бољу информисаност, директор наше телевизије донео је одлуку да се окупљенима испред зграде омогући праћење вечерашње емисије „Дебата“ путем преноса уживо. На тај начин сви присутни могу да чују аргументе обе стране и прате разговор из студија.

Припадници полиције су на терену и пажљиво прате ситуацију како не би дошло до ескалације. Иако до сада није било озбиљнијих инцидената, растући број окупљених и емотивна атмосфера чине ситуацију неизвесном.

Ради ваше безбедности, саветујемо грађанима да буду опрезни и да избегавају ово подручје ако је могуће. Останите уз нас — наставићемо да вас обавештавамо о свим новим информацијама.

Звук за фајл 3: Звук ломљења стакла.

Текст за звучни фајл 4:

Поштовани гледаоци, ситуација на улицама се смирила. Током емитовања вечерашње емисије „Дебата“, осим неколико узвика подршке и аплауза, других инцидената није било.

Тренутно се окупљени грађани мирно разилазе, без тензија и нереди. Међу њима смо приметили и оне који, упркос супротним ставовима, настављају да разговарају о актуелним темама — смирено, промишљено и уз међусобно поштовање. Такви призори показују спремност на дијалог и разумевање, чак и када се мишљења разликују.

Атмосфера је сада знатно опуштенија — улице су мирније, а у мањим групама могу се чути разговори, понеки смех и поздрави на расстанку.

Хвала вам што сте вечерас били уз наш програм. Желимо вам пријатно вече.

Звучни фајл за комерцијалну паузу: Припремити звучни фајл по избору

Звучни фајл за шпицу емисије: Припремити звучни фајл по избору

Сви звучни фајлови доступни су на следећем линку: <https://shorturl.at/rNTVE>

ДЕО 3

ВОДИЧ ЗА ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАТОРЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“

У овом одељку биће приказан конкретан водич за вршњачке едукаторе за спровођење радионице „Заједно до толеранције“. Приказан је сценарио радионице, уз пратеће материјале и смернице за едукаторе за успешно извођење радионице.





РАДИОНИЦА

ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ

Циљ: Подстицање позитивне вршњачке климе уз уважавање принципа толеранције, равноправности и неговања различитости.

Потребан материјал: папирићи са изјавама о едукаторима, снимак, стикери, хамер, селотејп, награда.

ПРВА ВЕЖБА: Или-или (10 минута)

Опис вежбе: Припремити на папирићима изјаве о едукаторима. Сваки папирић треба да садржи једну изјаву која је истинита само за једног од два едукатора. Изјаве треба да буду заиста истините, а могу да се крећу од „благих“ (попут „обожавам да кувам“) до интригантних (попут „имала сам пластичну операцију носа“). Едукатори не треба да деле са групом ученика изјаве о свом личном животу за које им није лагодно да их деле, већ само оне са којима су скроз у реду. За сваког едукатора припремити по око 7 изјава и измешати их тако да не постоји јасно правило када се која изјава односи на ког едукатора. Замолити неког од ученика да се придружи едукаторима испред одељења и да стане између два едукатора. Тај ученик чита изјаву по изјаву, а остали ученици гласају на ког едукатора се та реченица односи. Уколико сматрају да се односи на једног, ученици треба да подигну руку, а уколико се односи на другог, треба да устану. Пре почетка одредити како гласају за ког едукатора. Након што ученици гласају, сами едукатори треба да открију да ли је већина ученика погодила или погрешила, односно шта је био тачан одговор. Поступак поновити након сваке изјаве.

Вођење дискусије: Након завршетка свих изјава, са ученицима продискутовати на основу чега су доносили своје одлуке (на основу доступних информација – физичког изгледа, изјава за које су већ добили одговор или невербалног понашања), затим да ли су им неке изјаве биле изразито интересантне и привукле су им пажњу (и зашто – због тога што деле конкретно искуство или интересовање или је нешто што их привлачи и занимљиво им је), као и то да ли су чули нешто што их је помало одбило од самих едукатора (нешто што они лично не одобравају или им је сувише страно).

Сумирање: Ми (односно наш мозак) често закључујемо о особама на основу информација које су нам о њима доступне, то може бити оно што видимо на основу њиховог физичког изгледа или оно што знамо о њима на основу података које смо добили од њих или некога другог. Ипак, уколико нама односно нашем мозгу недостају неке информације, склони смо да их претпоставимо на основу неког свог претходног искуства или на основу информација које имамо из других извора (попут телевизије, интернета или прича родитеља и пријатеља). Ми од свих информација које добијемо склапамо коцкице о одређеној особи. Међутим, када сазнамо неку информацију која нам се не уклапа у

нашу претпостављену слику, то нам поремети наше сложене коцкице и морамо да их реорганизујемо. Те претпоставке које имамо на основу доступних информација јављају се стално. Када на основу претпоставке (а не на основу информације која је поуздано истинита за конкретну особу) доносимо закључке о особинама других, онда говоримо о стереотипима. Када о другима, на основу таквих претпоставки формирамо негативно мишљење, онда говоримо о предрасудама. Важно је разумети да се оне јављају код свих људи и да су продукт мањка информација или искуства. Проблеми настају када дозволимо да наше претпоставке, односно уверења, утичу на то како ћемо се према некој особи или целој групи понашати.

Кључна порука: Када нам недостају информације или искуство, ми сами природно „попунимо рупе“ и тада смо у ризику да особу гледамо кроз стереотипе и да имамо предрасуде према њој.

ДРУГА ВЕЖБА: Разлике међу људима (5 минута)

Опис вежбе: Објаснити ученицима да су имали прилику да сазнају по чему се два едукатора разликују, а затим их упитати да ли могу да наведу по чему све људи могу да се разликују. Одговоре ученика записати на таблу. Закључити да се људи разликују по великом броју физичких и социјалних карактеристика и да ова листа може да буде бесконачно дуга. Рећи им да је свако од нас јединствена комбинација различитих елемената са листе и да смо, у том смислу, заправо сви различити, али и да имамо оно што нас спаја са другим људима, управо исто тако по различитим елементима са листе.

- | Физичке карактеристике су: пол, боја коже, боја и тип косе, боја очију, висина и грађа тела, црте лица, телесне способности и инвалидитет, здравствено стање, узраст.
- | Социјалне/друштвене карактеристике су националност, језик, вероисповест, култура и традиција, друштвени и економски статус, образовање, занимање, породично порекло, место становања, стил живота, вредности и уверења, политичка уверења, полни идентитет и сексуална оријентација, интересовања и хобији итд.

Вођење дискусије: Упитати ученике како се људи опходе према онима који су од њих различити по неком од ових критеријума онда када имају негативне претпоставке – о којима смо говорили у претходној вежби, те закључити да, када деламо на основу наших предрасуда у већем ризику смо да према некоме испољавамо одбацујуће и повређујуће понашање, гледајући га само кроз ту једну карактеристику уз коју смо везали читав низ других, претпостављених.

Кључна порука: Када заборавимо да је нека карактеристика која нам се не допада код неког само то – једна карактеристика, већ у њу „утиснемо“ много других које нам се такође не допадају, често испољавамо негативна понашања према људима који имају ту карактеристику.

ТРЕЋА ВЕЖБА: Толеранција (20 минута)

Опис вежбе: Објаснити ученицима да ће сада имати прилику да погледају један видео о томе како неки људи реагују на оне који су другачији од њих. Пустити им снимак са девојком из Ирака. (Видео је доступан на следећем линку: <https://shorturl.at/rNTVE>)

Припрема табле: Преостали слободан део табле (без брисања пописаних разлика из првог дела вежбе) поделити на два дела уздужном линијом. У првом делу табле (леви део) ће се записивати последице испољавања нетолеранције (према појединцу и друштву), а у другом делу (десни део) карактеристике толеранције.

Вођење дискусије: Након одгледаног снимка упитати ученике за утиске након видеа, а затим наставити са питањима о томе какве последице појединац, као девојка из видеа, трпи (како се осећа, како негативне поруке утичу на појединца) и њихове одговоре уписивати на таблу (леви део). Затим упитати како овакво понашање према девојци из видеа може да утиче на друге људе који су јој слични, а затим и на целокупно друштво. И ове одговоре уписивати на таблу испод последица по појединца. Сумирати одговоре ученика и објаснити доле наведени едукативни део, својим речима.

Најчешће су људи изложени нападима због својих личних својстава или припадности некој групи – то неретко буду они елементи идентитета на које особа заправо ни не утиче, већ је стиче рођењем (попут народности, вероисповести), или пак за елементе за које окружење везује разноврсне претпоставке (попут карактеристика и ставова особа алтернативне сексуалне оријентације).

Особе које су, због неког личног својства или групне припадности, изложене искључивању, дискриминацији, говору мржње или различитим облицима насилног понашања доживљавају негативне психолошке последице, осећају се беспомоћно, одбачено, љуто због неправде којој су изложени, уплашено јер неретко доживљавају угроженост од стране различитих актера, често непознатих, или одбацавање и од неких себи блиских људи, а све због неразумевања. У заједници то ствара међугрупне поделе, недостатак поверења и осећај да неки припадају, а неки не. У ширем друштву то нарушава идеју равноправности, смањује могућности за учешће свих и може да доведе до повећане неједнакости, присуства насиља и нормализације ових појава – навикавање на то да су оне свакодневица и престанак реаговања на неправду.

Особе које испољавају одбацујуће или угрожавајуће понашање то најчешће чине због свог претходног лошег искуства са припадником неке групе, због тога што су чули негде лоше ствари о тој групи, због тога што се на неки начин осећају угрожено од стране припадника одређене групе (на пример, претпостављају да би и друга страна напала нас, па се „у напред“ бранимо од непостојећег напада). Међутим, када дозволимо себи да неког таргетирамо на основу неког од критеријума наведених у претходној вежби, тада не видимо људе, поједностављујемо стварност, сводимо их на категорије. А заправо тада и пропуштамо прилике да се повежемо, упознамо, делимо неке лепе ствари, већ бирамо да сејемо мржњу, да дискриминишемо – те неретко постајемо оно чега се гнушамо.

Наставак дискусије: Питати ученике какво су понашање испољили људи у видеу којима се девојка обратила за помоћ и пописати њихове одговоре на таблу (десни део). Објаснити им да у одбацавању различитости људи често забораве да се заправо обраћају другим људима (да се обраћају нечијим пријатељима, родитељима, деци, спортистима, астронаутима, продавцима, а не групама). Подсетити их на то да наш мозак често попуњава празнине о људима које не познајемо, на основу неког нашег

претходног искуства, васпитања или информација из медија. Подсетити их да су људи у видеу реаговали са емпатијом јер су имали пред собом стварну особу која је трпела одређене последице. Иако је нису добро познавали, а били су свесни разлика које међу њима постоје, показали су довољно разумевања и поштовања и показали су саосећање за ситуацију у којој се нашла. Такво опхођење представља толеранцију. Заокружити њихове одговоре из овог дела дискусије и на табли испод њих написати реч ТОЛЕРАНЦИЈА.

Сумирање: Закључити да смо сви ми различити и да различито не значи лошије, већ другачије. Да смо сви исти овај свет би био бескрајно досадан. А да не би био досадан, сви морамо да негујемо различитости. Уколико „ухвате“ друге или себе да за било коју групу кажу „СВИ ови су овакви“ одмах знају да ту нешто „не штима“ и да то сигурно није тако. А уколико препознају да имају много мишљења о одређеној групи, нека се слободно одваже и нека упознају припаднике те групе, отворено истраже њихова искуства, мишљења, културу, упознају различите припаднике те групе и тек онда промишљају о томе да ли су „СВИ“ исти.

Толеранција није уступак, добродушност или попустљивост. Толеранција није равнодушност. Толеранција је: поштовање, прихватање и уважавање богатства различитости, држати се својих уверења, али и прихватити да се и други држе својих, не наметање својих ставова другима, недавање негативних коментара о људима који су због нечега другачији. Различито не значи лошије, већ другачије. Да смо сви исти овај свет би био бескрајно досадан. А да не би био досадан, сви морамо да негујемо различитости.

Покажи толеранцију тако што ћеш: избећи предрасуде о томе како се други облаче или причају, користити позитивне речи за описивање људи, покушати да разумеш друге стране гледишта, упознати нове људе и тражити ствари које имате заједничке, замислити да си на месту те особе и разумети како се осећа.

Кључна порука: Никад не заборавити да испред себе имамо људско биће – индивидуу, са свим својим квалитетима и карактеристикама и да нико од нас није резултат само једне „ствари“ – једног искуства, једне карактеристике – личног својства или припадности групи, те да толеранција не значи нужно да ће та особа увек да нам се свиђа и да треба све да прихватимо, али да треба друге да „пустимо“ да буду своји, какви јесу и да покажемо интересовање и покушамо да разумемо њихову позицију.

ЧЕТВРТА ВЕЖБА: Снаге и квалитети (30 минута)

Увод у вежбу: Поделити ученике у најмање четири групе. То се може урадити тако што ће се групе одредити по распореду седења у клупама. Замолити ученике да се окрену према члановима своје групе. Сваком ученику дати по један стикер или свакој групи дати блокчић стикер једне боје (свака група има другу боју стикера). Упитати ученике да ли би знали да се опишу редом по овим карактеристикама које су пописали на табли (ког су пола, националности, боје коже, коју музику слушају – шта год су од карактеристика истакли). Навести им да, како други често умеју да нас виде само кроз неку од ових карактеристика, тако некад и ми себе видимо кроз њих, те да ћемо сада вежбати да се погледамо мало изнутра – да додамо „још један поглед“ на нас и људе око нас.

Опис вежбе: Објаснити ученицима да је њихов задатак да размисле о томе шта је њихова лична снага, односно квалитет који поседују. Дати им пример да то може да буде нека њихова особина на коју су поносни или вештина коју поседују (нешто у чему су добри). Свако од њих треба да одабере једну своју снагу и да је упише на свој стикер. Напоменути им да постоји једно правило које морају да поштују, а то је да у групама не сме да се понове две исте снаге. То значи да ће сви ученици унутар своје групе, пре него што своју снагу запишу на стикер, морати међусобно да разговарају како не би дошло до понављања. Подстаћи ученике да помажу једни другима у избору својих снага и квалитета.

Када све групе напишу своје снаге на стикерима, објаснити им да ће се сада по две групе спојити у једну већу групу, али да правило остаје исто. Уколико у спојеној групи има понављања у пописаним снагама, ти ученици треба да се договоре ко ће од њих променити своју снагу и на нови стикер уписати нешто друго. Наставити са подстицањем ученика да помажу једни другима. Када обе велике групе заврше са радом, замолити их да се врате на своја места или седну тако да могу да виде таблу и да се међусобно лепо чују и замолити једног по једног ученика да прочита снагу са свог стикера. Уколико сада, на нивоу одељења, дође до понављања снаге код неких ученика, поново их замолити да један од њих на нови стикер упише другу снагу. Када будете сигурни да сви ученици имају различите снаге, узети стикере од ученика и залепити их на хамер. Сваки папирић учврстити селотејпом за хамер како би „трајније“ остао залепљен.

Дискусија: Упитати ученике како им је било док су радили ову вежбу. Да ли им је било лако или тешко да пронађу своје снаге и квалитете. Да ли су сарађивали у групи и помагали једни другима. Пажљиво слушати одговоре ученика. Уколико ученици наводе да су имали тешкоћа да изнедре своје снаге, подсетити их како је било једноставно да се опишу кроз оне разлике међу људима, а како је некад много захтевније када треба да сагледамо унутар себе – без иједне категорије. Али да је то неизмерно вредно – да учимо да гледамо управо тим очима и себе и људе око нас, како би били у прилици да видимо њихову суштину, а не само збир категорија.

Сумирање: Истаћи ученицима да се они међусобно разликују по неким од ових категорија и да међу њима има мноштво различитости када се код сваког укрсте све његове карактеристике. Међутим, управо због тих разлика које међу њима постоје, они, као одељење (покажите на хамер са залепљеним снагама) представљају право богатство снага и квалитета. Прочитати им наглас све снаге са хамера истичући да су они „такви и такви“. Овај део је важно да се комуницира „полетно“, поносно, мотивишуће – одушевљавајући се које све квалитете имају. Напоменути им да је важно да увек међу собом, али и у односима са другим људима препознају квалитете и снаге. Не морају сви људи да нам се свиде, не морамо са свима да се дружимо, али можемо да уважимо то што је неко другачији од нас јер и други, баш због онога какви су, имају своје снаге и квалитете.

Кључна порука: Када видимо само категорије, буде нам некад тешко да видимо шта је иза те „етикете“, а управо ту се крије суштина и снага сваког од нас и неизмерно је вредно да учимо да гледамо управо тим очима и себе и људе око нас, како би били у прилици да видимо њихову суштину, а не само збир категорија.

ЧЕТВРТА ВЕЖБА: Једино ја (20 минута)

Опис вежбе: Рећи ученицима да формирају круг (не много мали – тако да им треба око 2 или 3 корака до центра), а у центар тог круга ставити награду (нпр. кесицу бомбона). Објаснити ученицима да је њихов задатак да се освајањем корака померају ка центру, те да ће онај који први дође до центра освојити награду. Дефинисати број корака који је потребан до центра (нпр. три ли четири). Дати инструкцију да ће свако од њих, када је њихов ред, направити корак ка центру и дати изјаву о себи у погледу нечега по чему је специфичан, посебан, особан (а да то није нешто што је променљиво, нпр. пуштена коса, црвена мајица или много очигледно, нпр. да носи наочаре, да има одређено презиме и сл.), тако што ће изговорити реченицу Једино ја (дати неки пример ученицима). Направљени корак је освојен уколико тај ученик заиста буде једини у кругу на кога се изјава односи. Објаснити да је задатак свих других ученика да такође направе корак ка центру уколико се изјава коју су чули односи и на њих. (Дати пример: Ако неко закорачи и каже Једино ја тренирам аикидо, а међу вама још неко тренира аикидо, сви ћете закорачити корак напред). Уколико ученик који је дао изјаву није јединствен по томе (још неко је закорачио), сви се враћају назад на свој претходни корак. Корак се осваја само ако се изјава заиста односи само на особу која је ту изјаву дала. Победник је онај који први дође до центра круга (корак по корак) или освоји одређени број корака и тиме покаже да је највише особан и специфичан нанеки начин. Победник осваја награду.

Сумирање: Известити закључак како сви треба да будемо оно што јесмо и како су наше различитости управо оно што нас чини јединственим, занимљивим и непоновљивим, а да имамо толико тога сличног што нас повезује мимо наведених разлика.

Важно: У овој игри учествују и едукатори и пожељно је да започну игру својим примером. Уколико више ученика у последњем кругу дође до завршног корака, могуће је прогласити их све као победнике или наставити игру само са њима. Игра се наставља тако што ученици који су прошли у следећи круг настављају са давањем изјава Једино ја, али и на даље своје кораке освајају тако што морају да буду јединствени у односу на целокупну групу (а не само у односу на ученике који су прошли у други круг). На овај начин и ученици који нису у другом кругу и даље учествују у игри.

Напомена за просторна ограничења: Уколико није могуће наместити учионицу на начин да сви стану у круг, креирати редослед којим ће се ученици представљати, тако да ученици остану на својим местима у клупама. Могуће је уписати редослед на табли и свако „померање“ ученика ка центру бодовати на табли. „Искорак“ других ученика спроводити тако што свако на кога се изјава односи, подиже руку. Ученик који једини освоји задати број бодова, након што сви ученици заврше започети круг, је победник.

ЗАКЉУЧАК (3 минута)

Закључити како се боримо против свега негативног тако што слаavimo различитост, тако што ширимо толеранцију и упознајемо људе као људе, мимо њихових група и категорија, тако што прилазимо ближе уместо што се удаљавамо и дајемо себи прилике да преиспитујемо своје ставове и да се увек сетимо да су сви људи пре свега – људи. Да је то једина важна категорија коју треба да поштујемо. Истаћи да људи често не виде да

је заправо мање и времена и енергије потребно уложити у то да се некоме пружи рука, приђе, помогне, него да се неко „гурне“ и одбади. А да у првом сценарију добијемо размену, раст, повезивање и лепе емоције, а у другом гајимо мржњу у себи и сејемо мржњу ка споља. Да у контакту са различитостима имамо прилике да бирамо какви људи желимо да будемо, а да са њиховог хамера где су уписане снаге, али и на основу вежбе Једино ја, где су показали своју посебност, већ видимо какви су они фантастични и да им желимо да и другима помогну да то виде у себи и другима.

ЕВАЛУАЦИЈА (2 минута)

Нацртати на табли два већа смајлија (један срећан :) и један тужан – незадовољан :(). Рећи ученицима да уколико им се свидела радионица ставе неки знакић код срећног смајлија, а уколико им се није свидела то ураде код тужног смајлија. Уколико остане више времена, замолити их да на стикеру напишу неки утисак са саме радионице и да га, уколико је тај утисак позитиван, окаче на цртеж срећног смајлија, а уколико је негативан на цртеж тужног смајлија. У овом сценарију могу залепити и празан стикер на смајли који „боји“ њихов утисак (позитиван или негативан). Обратити пажњу да се не стоји тик уз таблу док ученици лепе своје стикере, како би ученицима била обезбеђена анонимност при евалуацији.

Уколико недостаје времена, могуће је реализовати „брзу“ евалуацију тако што ће се замолити ученици да на знак едукатора покажу лајк или дислајк подизањем палца на горе, односно на доле.



ДОДАТНЕ СМЕРНИЦЕ ЗА ВРШЊАЧКЕ ЕДУКАТОРЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ „ЗАЈЕДНО ДО ТОЛЕРАНЦИЈЕ“

1. Почетак радионице

Радионица почиње формално кад почне час и када отпочнете са представљањем. Међутим, неформално, она почиње вашим уласком у простор. Тада радите неколико ствари. Осигуравате да вам је техничка опрема спремна за радионицу – припремите видео и проверавате гласноћу звука, намештате све тако да, кад дође време за видео, можете само да укључите пројектор и кликнете плеј (али да сте претходно већ проверили да ли пројектор ради и да ли се видео види и чује). Припремите материјале за вежбе. Поред тога, ово време користите за контакт са ученицима. Поздрављате се са њима како улазе у учионицу и улазите у неформално ћаскање, посебно са групама које вам делују да могу бити потенцијално проблематичне. Ћаскање по правилу можете отворити тиме да ли знају шта имају сад, да бисте знали колико информација треба да им дате на почетку, као и то са ког сте их часа „узели“, те емпатишите са њима уколико сте им „украли“ физичко да би били код вас или се нашалите ако је неки озбиљан предмет у питању. Тако себи градите основу сарадничког односа током радионице.

2. Наставници на радионици

Пре почетка часа, уколико за то имате простора, проћаскајте и са наставником/ стручним сарадником о томе да ли ће присуствовати радионици и замолите их да, уколико присуствују радионици, буду што „невидљивији“ и неутралнији. Објасните им да вам је важно да се ученици опуште и да причају отворено, те их замолите да и у погледу дисциплине интервенишу само ако процене да је неопходно. Замолите и да вам допусте да пробате сами да изгурате радионицу и да регулишете дисциплину током ње. Скрените пажњу на то да је радионица интерактивна и да се од ученика очекује да активно учествују и дискутују, те да је могуће очекивати да ће атмосфера бити другачија него на регуларном часу.

3. Трајање радионице и изласци ученика са часа

Са ученицима сте 2 школска часа и не смете их пуштати раније нити допуштати да изађу са часа (ни на малом одмору). Не можете их наравно спречити да изађу, али немате ни мандат да им ви дате дозволу. Уколико изађу са радионице, упишите њихово име да би знали да пренесете наставнику или стручном сараднику. Пратите време реализације радионице. Могуће да ће вам неки делови радионице одвући више времена, те да ћете скраћивати неке сегменте како би завршили на време (свакако немате простора да ученике држите дуже од 90 минута). Са друге стране, може вам се десити и да сте радионицу завршили брже од планираног. Уколико је у питању последњи час ученицима и наставник је присутан, са наставником ћете се консултовати да ли ученици могу да иду (најчешће их тада пуштате да иду кући). Уколико то није случај, потребно је да „анимирате“ ученике до краја времена предвиђеног за радионицу. Ово можете учинити на пример тиме што ћете Једино ја играти на 5 корака, а не на 3 или тако што ћете дискутовати о личним примерима ученика или неким примерима познатим јавности.

Само осигурајте да не започињете ви дискусију о неком случају о коме не знате све чињенице како би могли аргументовано и информисано да учествујете у тој дискусији.

4. Уколико ученици дају личне примере – било да је у питању њихово искуство да су они таргетирани због своје карактеристике или да су они били изложени насиљу од стране припадника неке групе

Захвалите се ученицима на дељењу свог примера и истакните да се управо и бавимо овом темом због тога што се она и дешава сваки дан. Уколико је у питању искуство да су они били повређени од стране припадника неке групе па сада имају негативне ставове, уважите у потпуности искуство те особе, али пребаците дискусију о томе да ли је оправдано да ми тада претпоставимо да ће било који припадник те категорије да се понаша на исти начин. Поставити питање да ли мисле и да ли је реалистично да су сви припадници неке категорије потпуно исти и да ли је оправдано очекивати или имати стрепњу да ће се једно наше негативно искуство са одређеном особом, поновити и у свим другим ситуацијама са потпуно другим особама које припадају истој категорији. Подстакните ученике да размисле о томе да ли и међу њима, у њиховом одељењу, постоји више сличности или разлика. Објасните им да је очекивано да и у популацији оних који су другачији од нас, постоје и међусобне разлике. То значи да не можемо да очекујемо да на основу нашег искуства са једном особом доносимо закључке о другим особама које припадају истој категорији/популацији. Закључити да је важно да разумемо да одређено понашање није прихватљиво без обзира да ли га испољава припадник једне, друге или пете категорије и да ћемо о понашању судити према понашању, а не према категорији.

5. Уколико се неко од ученика узнемири током радионице због свог личног искуства или искуства њему блиске особе

Ризик да се ово догоди је низак у односу на садржај радионице. Али, уколико се догоди, истаћи да се управо бавимо овим темама јер су оне реалне, јер се дешавају свуда око нас и јер се људи свакодневно осећају тако како су и сами истакли у дискусији, због тога што неко даје себи за право да их искључује, одбацује, дискриминише, или напада и то због неког личног обележја на које они често ни не могу да утичу. Током рада обрађати пажњу на конкретног ученика (оног који је истакао да има неки проблем) и осигурати да се осећа ок. Прићи му на крају радионице уколико постоји потреба, проверити како је и понудити да ли му треба подршка да се повеже са наставником или стручним сарадником уколико је узнемиреност и даље присутна у високој мери.

6. Уколико добијете у дискусији након видеа одговор: „Ја се не бих на то обзирао, ја бих се фокусирао на ове позитивне ствари и мене такве ствари уопште не дотичу“.

Истаћи да је то један јак механизам одбране који тој младој особи омогућава да се не обазире, не осећа угрожено и да игнорише нападе, што је позитивно за његово психолошко стање. Али да су напади и даље заправо ту. Упитати ученике каква друштвена атмосфера се креира уколико се не обазиремо на исказани говор мржње и уколико „дозвољавамо“ да постане нормално да вређамо, искључујемо, малтретирамо некога на основу припадности одређеној категорији. Добијамо друштвену атмосферу

у којој се насиље нормализује и где све већи број младих бива изложен оваквом понашању и негујемо ставове одбацавања ка тим одређеним категоријама. Ово нам повећава вероватноћу да ће се на тапету наћи не једна та млада особа, већ њих 10, а да они можда неће бити тако психолошки јаки. И притом, ми као друштво тада кажемо да је то „ок“, да се снађу сами, да је у реду да ми њих нападамо, па како се ко „снађе“.

7. Уколико неко од ученика испољи отворено неподржавајуће ставове

Упитати групу да ли има неко ко сматра нешто другачије како би себи дали примере и аргументе из саме групе на које ћете се позвати током даље дискусије. Истаћи да свако има право да мисли и да се осећа на одређени начин. Али, да нема право да дела из тих мисли и осећања на начин да својом акцијом угрози другу особу, омаловажава је, искључи, дискриминише или буде насилан. Уколико овде добијете одговор да „им се може“ или нешто томе сличном, истаћи да су говор мржње и дискриминација кривична дела, али да и поред тога просто бирамо какви људи желимо бити у тим ситуацијама контакта са различитошћу и да треба да будемо свесни да тада бирамо да будемо онај ко чини свесно и намерно да се други људи, само због тога што им је неко залепио неку етикету, осете као што су истакли ученици током вежбе. Не покушавати да их уверите у погрешност њихових уверења и не улазити у директну расправу један на један са било којим учеником. У овим дискусијама је важно да ви задржите емоционалну неутралност, да не будете ви увређени, погођени, да вас не поремети став ученика јер, уколико се то деси, они ће то доживети као отворени сукоб и наставиће се расправа, што није конструктивно у контексту ваше улоге, других ученика и ефеката радионице. Кад изведете ваш закључак, пребаците се на наредну целину радионице (не остављајте превише простора да они наставе дискусију у недоглед).

8. Дисциплина ученика

Трудите се што мање да улећете у наставничке захтеве за одржавањем дисциплине. Ваш став, ваш приступ, енергија, начин на који причате, где и како стојите или седите – све су елементи који директно утичу како на пажњу и концентрацију ученика тако и на дисциплину на часу. Уколико се запричају мимо садржаја радионице, покушајте са ситнијим интервенцијама као што су промене кретања, контакт очима или молба да се утишају како бисте ви чули ученике који у том тренутку комуницирају са вама. Покушајте да укључите спорне ученике активно у дискусију и вежбе. Што сте им занимљивији, јаснији, што вас боље чују и виде, више ћете им држати пажњу и дисциплина ће бити боља односно атмосфера ће бити сарадљивија. Уколико је потребно да их утишате, можете пробати и са вежбом да сви који вас чују подигну руку, затим додирну нос, затим плесну и слично – како бисте привукли пажњу ученика поново на себе.

9. Након радионице

Након радионице останите „професионални“ све док се скроз не удаљите од школе. Ово значи да ћете се јавити наставнику или стручном сараднику, пренети им кратко утиске уколико нису били на часу и да ћете напустити школу. Не задржавајте се у школи нити у школском дворишту и пределу око школе. Никако не улазите са ученицима у неформалне интеракције попут заједничког пушења цигарета у оквиру школског дворишта, али ни испред саме школе. Ово не значи да нећете бити срдачни

са ученицима уколико их сретнете опет на излазу из школе, али не улазите у дубље неформалне интеракције са њима.

10. Рефлексија на радионицу

Након радионице са својим паром продискутујте о свим елементима часа – о садржају, о ученицима, о вама. Учите из сваког искуства и будите слободни да похвалите једни друге, али и да скренете пажњу једни другима на сегменте који би могли да се поправе. Критику увек схватите конструктивно и, уколико сматрате да критика коју сте добили није на месту, слободно је продискутујте и са ментором или је једноставно немојте уважити. Међутим, уколико вам се деси да већи број пута добијете, од различитих едукатора, сличну повратну информацију, важно је да о њој промислите, без обзира да ли вам се допада или не то што сте чули. Сваком радионицом ћете јачати своје самопоуздање и своје вештине и саме радионице тако и посматрајте – као ваш полигон за лични и професионални развој.



CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.015.31:316.647.5(035)

БУКВИЋ, Лидија, 1991-

Заједно до толеранције : [едукативни пакет]
: [приручник за примену програма вршњачке
едукације] / [аутори Лидија Буквић, Весна Поповић].
- Београд : ЦЕПОРА Центар за позитиван развој деце
и омладине, 2025 (Аранђеловац : Wizard solutions). -
47 стр. : фотогр. ; 30 см

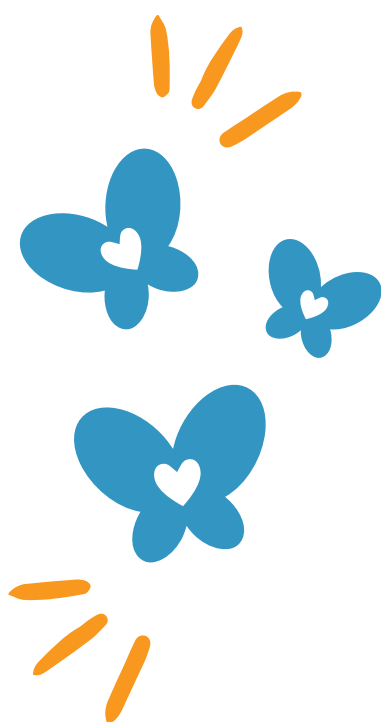
Тираж 100.

ISBN 978-86-82454-06-9

1. Поповић, Весна, 1983- [аутор]

а) Толеранција -- Едукативне радионице --
Приручници

COBISS.SR-ID 182519817





ЦЕПОРА
Центар за позитиван развој
деце и омладине



ЈЕДНАКОСТ
Једнакост је основно право сваког човека и не зависи од његовог пола, оријентације, етничког порекла, вероисповијести или било које друге карактеристике. Једнакост је кључна компонента

EQUALITY
Equality is a basic right of every person and does not depend on their sex, ethnicity, religion, or any other characteristic. Equality is a key component